ANNEXURE 'F'

केन्द्रीय माध्यमिक शिक्षा बोर्ड मूल्याङ्कन प्रक्रिया
अक्तूबर–मार्च (2013–2014) द्वितीयं सत्रम्
संस्कृतम् (सम्प्रेषणात्मकम्) 122
दशमी कक्षा
सततं व्यापकम् मूल्याङ्कनम् (द्वितीयं सत्रम्)

1. (i) रचनात्मक–मूल्याङ्कनम् – 3 – 10% 20%
(Formative Assessment-3)
(ii) रचनात्मक–मूल्याङ्कनम् – 1 – 10%
2. संकलनात्मक–मूल्याङ्कनम् – 2 30%
(Summative Assessment-2)

1. रचनात्मक–मूल्याङ्कनाय संस्कृते रचनात्मकानि कार्याणि, व्यवहारे संस्कृत–प्रयोग:, संस्कृत गतिविधय:, प्रायोजनात्मकं कार्यं, कक्षाकार्याणि, गृहकार्यं च ।
2. संकलनात्मकमूल्याङ्कनाय परीक्षणपत्रम् (मार्चमासे)। परीक्षणपत्रे चत्वार: खण्डा: भविष्यन्ति–
'क' खण्ड: अपठित–अवबोधनम् (15)
'ख' खण्ड: रचनात्मक–कार्यम् (15)
'ग' खण्ड: अनुप्रयुक्त–व्याकरणम् (30)
'घ' खण्ड: पठित–अवबोधनम् (30)

खण्डानुसारं विषया: मूल्यभार:च

प्रश्न सं.	विषया:	प्रश्नप्रकारा:	प्रश्नसङ्ख्या:	मूल्यभार:
'क'	अपठित–अवबोधनम्			15
1.	एक: गद्यांश: (80-100 शब्दा:)	बहुविकल्पात्मक: लघूत्तरात्मक:	1	10
2.	एकं सरलं पद्यम		1	5
	पूर्णभार:			15
ख	रचनात्मक–कार्यम्			15
3	अनौपचारिकपत्रम्/औपचारिकपत्रम्	निबन्धात्मक:	1	5
4	चित्रवर्णनम्/अनुच्छेदलेखनम्	निबन्धात्मक:	1	10
	पूर्णभार:			15
'ग'	अनुप्रयुक्तव्याकरणम्			30
5	सन्धि	लघूत्तरात्मक:	1	4
6	समास:	बहुविकल्पात्मक:	1	5
7	प्रत्यया:	बहुविकल्पात्मक:	1	5
8	अव्ययपदानि	लघूत्तरात्मक:	1	5
9	सङ्ख्या	लघूत्तरात्मक: /ब.वि.	1	5

10	संशोधनकार्यम्	ब.वि.	1	6
		कुलभारः		30
'घ'		**पठित–अवबोधनम्**		30
11	गद्यांश	ब.वि./लघूत्तरात्मकः	1	4
12	पद्यांश	ब.वि./लघूत्तरात्मकः	1	4
13	नाट्यांशाः	ब.वि./लघूत्तरात्मकः	1	4
14	भावावबोधनम्	बहुविकल्पात्मकः	1	2
15	श्लोकान्वयः	लघूत्तरात्मकः	1	4
16	प्रश्न–निर्माणम्	लघूत्तरात्मकः	1	5
17	कथाक्रमः	निबंधात्मकः	1	4
18	शब्दार्थमेलनम्	बहुविकल्पात्मकः	1	3
	पूर्णभारः			30

सम्पूर्णभारः 90

टिप्पणी – प्रश्नपत्रम् नवति-अङ्कानाम् भविष्यति

प्रश्न पत्र में तीन से पांच अंक के मूल्याधारित प्रश्न पाठ्य पुस्तक से होंगे

संस्कृतस्य द्वितीयसत्रस्य पाठ्यक्रमः

कक्षा – दशमी

अवधिः–अक्तूबर-मार्च (2013-2014) द्वितीयं सत्रम्

संस्कृतम् (सम्प्रेषणात्मकम्) कोड–122

(i) रचनात्मक–मूल्याङ्कनम् 20%

(Formative Assessment)

(ii) रचनात्मक–मूल्याङ्कनम् 3 – 10%

(iii) रचनात्मक–मूल्याङ्कनम् 4 – 10%

(Formative 3 10%)

(Formative 4 10%)

आधारभूत–अधिगम–गतिविधयः

- कक्षासु संस्कृतेन वार्तालापः
- परियोजनाकार्यम्
- कक्षाकार्यम्
- गृहकार्यम्
- पाठ्यसहगामिक्रियाः

(आधारभूतकौशलानि अधिकृत्य)

- श्लोकोच्चारणम्, कवितापाठः, गीतगायनम्, काव्यपाठः
- गद्यवाचनम्, कथाकथनम्, स्वपरिचयः, परिवेशपरिचयः (संक्षेपेण)
- लेखनकार्यम् – सङ्केताधारितकथालेखनम्, वर्णनम्, चित्रकथा, अनुच्छेदलेखनम्, संवादलेखनम्, निबंधलेखनम्, कवीनां जीवनपरिचयः, प्राचीनकवीनां वैशिष्ट्यम्
- भाषणप्रतियोगिता
- अन्त्याक्षरी
- शब्दसंग्रह
- शब्दकोशनिर्माणम् – (फल-पुष्प-पशु-पक्षी-शाक-गृह-वस्तूनां नामानि)
- अभिनयः / भूमिकानिर्वाहः
- समाचार–श्रवणम्–वाचनम् (दूरदर्शनेन आकाशवाण्या च)
- भाषाक्रीडाः
- सान्द्रमुद्रिका–श्रवणम्/निर्माणम् (C.D.)
- सूक्तिसंग्रहः, कथासंग्रहः, प्राचीनविज्ञान-सम्बद्ध-लेखसंग्रहः
- पत्रलेखनम्, पत्रिकासम्पादनम्, भित्तिपत्रिका
- वाक्यपूर्तिः
- दैनिक-व्यवहार-वाक्य- संग्रहः
- प्रातःकालीनसभा

अवलोकनीयानि तत्त्वानि

- ※ उच्चारणम्
- ※ गति-यति-लय-भावभंगिमा
- ※ आरोह-अवरोहौ (सम्भाषणे)
- ※ अवबोधनम्
- ※ समुचितशब्दप्रयोग:
- ※ विरामचिह्नप्रयोग:
- ※ वर्तनीविन्यास:
- ※ आत्मविश्वास:
- ※ संस्कृत-प्रयोग: (दैनिक-व्यवहारे)

(2)	**संकलनात्मकं मूल्याङ्कनम्**	**40%**	**90 अङ्का**
	(Summative Assessment)	40%	

'क' खण्डः (अपठित-अवबोधनम्)	**(15)**
(एकः गद्यात्मकः खण्डः)/एकः सरलः श्लोकः	**(10+5)**
80-100 शब्दपरिमितः गद्यांशः (सरलकथा, वर्णनम् वा)	(10)
※ एकपदेन पूर्णवाक्येन च अवबोधनात्मकं कार्यम्	2+4
※ अनुच्छेद-आधारितम् भाषिकं कार्यम्	2
※ समुचितं शीर्षकं	2
एकः सरलः श्लोकः	1+2+2 (5)

भाषिककार्याय तत्त्वानि

- ※ वाक्ये कर्तृ-क्रिया पदचयनम्
- ※ कर्तृ-क्रिया-अन्विति:
- ※ विशेषण-विशेष्य-चयनम्
- ※ सर्वनामप्रयोग:
- ※ पर्याय-विलोमपद-चयनम्

'ख' खण्डः रचनात्मकं कार्यम्	**15 अङ्का**
(मणिका-अभ्यासपुस्तक-आधारितम्)	
(i) सङ्केताधारितम् औपचारिकं/अनौपचारिकं पत्रम्	(5)
(ii) चित्राधारितम् वर्णनम् अथवा अनुच्छेदलेखनम् वा (पञ्चवाक्यानि)	(10)
'ग' खण्डः अनुप्रयुक्तव्याकरणम्	**30 अङ्का**
(मणिका-अभ्यासपुस्तक-आधारितम्)	
1. सन्धिकार्यम्	(4)
(i) **स्वरसन्धिः –** यण्, अयादिः, पूर्वरूपम्	(1)

(*ii*) **व्यञ्जनसन्धिः –** मोऽनुस्वारः, वर्गीयप्रथमाक्षराणां तृतीयवर्षपरिवर्तनम्, प्रथमवर्णस्य पञ्चमवर्णे परिवर्तनम् (2)

(*iii*) **विसर्गसन्धिः –** विसर्गस्य लोपः, विसर्गस्थाने स् श् ष् (1)

2. समासः (वाक्येषु समस्तपदानां विग्रहः विग्रहपदानां च समासः) (5)

(*i*) **द्वन्द्वः** (1)

(*ii*) **बहुव्रीहिः समानाधिकरणम्** (2)

(*iii*) **अव्ययीभावः (अन्, उप, सह्, निर्, प्रति, यथा)** (2)

3. प्रत्ययाः (5)

- **कृदन्ताः** – शतृ, शानच् (2)
- **तद्धिताः** – त्व, तल् (2)
- **स्त्रीप्रत्ययौ** – टाप् ङीप् (1)

4. अव्ययपदानि (5)

इति, कदा, कुतः, मा, यत्, यत्र-तत्र, कुत्र, सम्प्रति, यदा-कदा, यावत्, श्वः, ह्यः, बहिः, कदापि, किमर्थम् ।

5. सङ्ख्या एकतः पञ्चपर्यन्तं वाक्यप्रयोगः। एकतः शतपर्यन्तं संख्याज्ञानम् (5)

6. वचन – लिङ्ग – पुरुष – लकार– दृष्ट्या संशोधनम् (6)

'घ' खण्डः (पठित–अवबोधनम्) **30 अङ्का**

(मणिका (द्वितीयः भागः) पाठ्यपुस्तकम् अधिकृत्य)

1. पाठ्यपुस्तकस्य सामग्रीम् अधिकृत्य अवबोधनात्मकं कार्यम् (12)

(*i*) गद्यांशः (*ii*) पद्यांशः (*iii*) नाट्यांशः (4+4+4)

प्रश्नप्रकाराः – एकपदेन पूर्णवाक्येन च प्रश्नोत्तराणि।
भाषिककार्यम्। (बहुविकल्पात्मकाः प्रश्नाः)

2. भावाबोधनम् (2)

3. श्लोकान्वयः (4)
(रिक्तस्थानपूर्तिद्वारा)

4. वाक्येषु रेखांकितपदानि अधिकृत्य पंच प्रश्नानां निर्माणम् । (5)

5. कथाक्रमसंयोजनम्
(क्रमरहित-अष्टवाक्यानां क्रमपूर्वकं संयोजनम्) (4)

5. शब्दार्थाः (त्रयाणां)
(सन्दर्भे शब्दप्रयोगद्वारा शब्दार्थमेलनद्वारा वा) (3)
(बहुविकल्पात्मकाः प्रश्नाः)

पाठानां नामानि (पुस्तकम्-मणिका (संस्कृत-पाठ्यपुस्तकम्) (दशमश्रेण्यै)

पाठसङ्ख्या	**पाठनाम**
षष्ठः पाठः	साधुवृत्तिं समाचरेत्
सप्तमः पाठः	रमणीया हि सृष्टिरेषा
अष्टमः पाठः	तिरुक्कुरल् – सूक्ति – सौरभम्
नवमः पाठः	राष्ट्रं संरक्ष्यमेव हि
दशमः पाठः	सुस्वागतं भो ! अरुणाचलेऽस्मिन्
एकादशः पाठः	कालोऽहम्

टिप्पणी – उत्तराणि केवलं संस्कृतेन लेखितव्यानि

पाठ्यपुस्तके

(i) **मणिका** (पाठ्यपुस्तकम्) भाग–2 संशोधितसंस्करणम्
(प्रकाशनम् : के. मा. शि. बो. द्वारा)

(ii) **मणिका** (अभ्यासपुस्तकम्) भाग–2 संशोधितसंस्करणम्
(प्रकाशनम् : के. मा. शि. बो. द्वारा)

आदर्श प्रश्न कोष

संस्कृत

संकलित परीक्षा– II (2014)

कक्षा – X

अपठित अवबोधनम्

1 **अधोलिखितम् अनुच्छेदं पठित्वा प्रश्नान् उत्तरत** 10

धन्यं तत् राष्ट्रं यस्य शिक्षकाः सततं चिन्तने लेखने पाठने विद्यार्थिनां दिग्दर्शने च निरताः सन्ति।राष्ट्रनिर्माणस्य कार्ये अहर्निशम् संलग्नेभ्यः एतेभ्यः शिक्षकेभ्यः नमः।

एकपदेन उत्तरत् (1×2=2)

(अ) कः राष्ट्रस्य निर्माता भवति?

(ब) केभ्यः प्रेरणां गृहीत्वा विद्यार्थिनः उच्चादर्शान् पालयन्ति?

पूर्णवाक्येन उत्तरत (1×2=2)

(अ) सद्गुरुः किं करोति?

(ब) कीदृशं राष्ट्र धन्यम्?

प्रदत्तविकल्पेभ्यः उचितम् उत्तरं चित्वा लिखत – (1×4=4)

(अ) ‘भूमिका’ इति पदस्य किं विशेषणपदम् अस्ति?

(i) अध्यापकस्य (ii) महत्त्वपूर्णा

(iii) जीवननिर्माणं (iv) शिक्षितजनस्य

(ब) ‘ये’ इति पदम् केभ्यः प्रयुक्तम्?

(i) विद्यार्थिभ्यः (ii) राष्ट्रवासिभ्यः

(iii) आदर्शेभ्यः (iv) शिक्षकेभ्यः

(स) ‘कुर्वन्ति’ इति पदस्य कर्तृपदम् किम्?

(i) एते (ii) शिक्षकाः

(iii) ये (iv) आधारशिलायाः

(द) ‘निरन्तरम्’ इति पदस्य किं पर्यायपदम् गद्यांशे प्रयुक्तम्?

(i) सततम् (ii) चिन्तनम्

(iii) लेखनम् (iv) दिग्दर्शनम्

अस्य अनुच्छेदस्य कृते समुचितं शीर्षकं लिखत। (2)

2	**वाक्यानि पठित्वा वाक्याधारितान् प्रश्नाम् उत्तरत –** अष्टादशपुराणेषु व्यासस्य वचनद्वयम्। परोपकारः पुण्याय पापाय परपीडनम्।। I एकपदेन उत्तरत् (1 × 1 = 1) (i) परोपकारेण नरः किं प्राप्नोति? II पूर्णवाक्येन उत्तरत (1 × 2 = 2) (i) पुराणानि कति सन्ति? (ii) पुराणानि केन संगृहीतानि? II विकल्पेभ्यः शुद्धम् उत्तरं चित्वा लिखत– (1 × 2 = 2) (i) 'परोपकारः' इत्यस्य विलोमपदम् अत्र किम्? (अ) वचनद्वयम् (ब) पुराणम् (स) पुण्यम् (द) परपीडनम् (ii) 'कथनम्' इत्यर्थे कः शब्दः प्रयुक्तः? (अ) उपकार (ब) वचन (स) द्वय (द) पीडन	
रचनात्मक– कार्यम्		
1	**भवती श्रेया। भवत्या दिल्ली नगरे सम्पन्ना संस्कृतप्रदर्शिनी दृष्टा। तस्याः वर्णनं कुर्वन्ती भवती पञ्जाबप्रदेशे निवसन्तीं दिव्यां प्रति पत्रं लिखति। मञ्जूषातः पदानि चित्वा रिक्तस्थानानि पूरयत।** सर्वोदय विद्यालयः (i).................... तिथि.......................... प्रियसखि दिव्ये! सस्नेहं ....II। अत्र कुशलं तत्रास्तु। अस्मिन् पत्रे अहं तुभ्यम् एकाम् विशिष्टां वार्ताम् निवेदयामि यत् मयाIII..... .... एका अपूर्वा प्रदर्शिनी दृष्टा। दिल्लीनगरे विश्वसंस्कृतसम्मेलनम् आयोजितम्	5

अभवत्। तस्मिन् एव संस्कृतविदुषां गोष्ठ्य:...........[IV]। प्रतिसायं नाट्यसमारोह:अपि चलति स्म। सप्तदिवसीये कार्यक्रमे अनेकेषां संस्कृतनाटकानां..........[V] अभवत्। तदैव 'विश्ववारा' अभिधाना संस्कृतप्रदर्शिनी.........[VI] आयोजिता। प्रदर्शिन्यां पाचीनकाले प्रयुक्तानि यज्ञपात्राणि.........[VII] आसन्। अनेकहस्तलिखिता: पाण्डुलिपय:, शिलालेखानां प्रतिकृतय:.......[VIII] दुर्लभित्तिचित्राणि प्रदर्शितानि आसन्। तत्र एव संस्कृतपुस्तकमेलकमपि आयोजितम्। तत्र चतुर: वेदान्, अष्टाध्यायीं, चरकसंहितां कौटिल्यस्य अर्थशास्त्रं इति आदीन् ग्रन्थान् दृष्ट्वा अहम्अति-आनन्दम्.........[IX]। यदा त्वम् दिल्लीनगरम् आगमिष्यसि तर्हि तत: क्रीतानि पुस्तकानि दर्शयिष्यामि।

मातापितृभ्याम् मे नमो नम:।

भवत्या: सखी

x.............

मञ्जूषा –

अभवन्, श्रेया, दिल्लीनगरात्, गतमासे, प्रदर्शितानि, नमोनम:, मञ्चनम्, अनेकानि, अन्वभवम्, अपि

2 अधोदत्तचित्रस्य वर्णनं मञ्जूषायां प्रदत्तपदानां सहायतया पञ्चवाक्येषु कुरुत। **10**

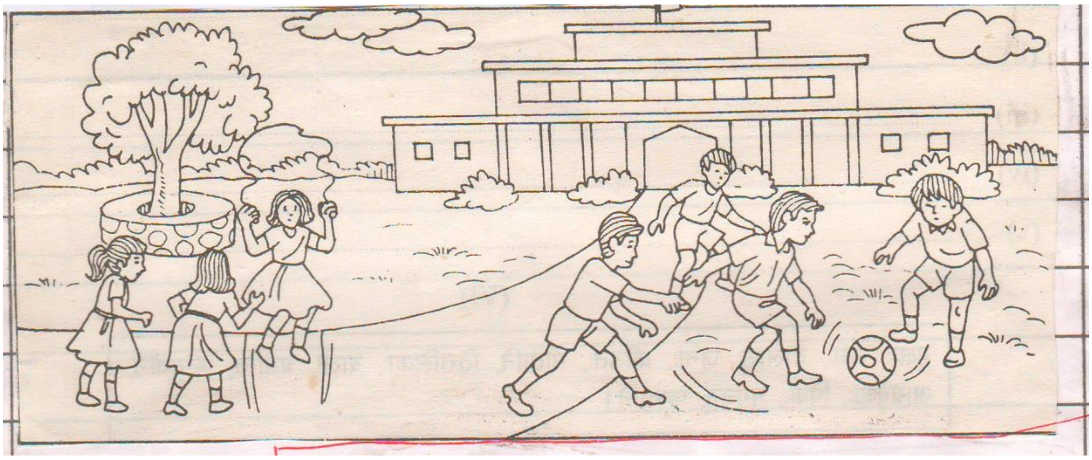

मञ्जूषा

विद्यालय:, चत्वार:, कन्दुकेन, बालिका:, क्रीडन्ति, प्रसन्ना:, तिस्र:, रज्जुक्रीडाम्, सुंदरभवनम् वृक्ष:, सन्ति, धावन्ति, कुर्वन्ति, अस्ति, अपि

3 'मम विद्यालय:' इति विषयम् अधिकृत्य मञ्जूषाया: सहायतया पञ्चवाक्यानां निर्माणं कुरुत।

मञ्जूषा –

अर्द्धावकाशे, क्रीडाक्षेत्रे, द्वे, पादकन्दुकक्रीडाम्, पठन्ति, छात्रा:, योग्या:, पुरस्कारान् लभन्ते, अध्यापका:, पाठयन्ति, यच्छन्ति, अस्ति

अनुप्रयुक्तं व्याकरणम्		
1	अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदेषु सन्धिं सन्धिच्छेदं वा कृत्वा लिखत। (i) एतत् कार्यं तु कुक्कुटोऽपि करोति। (ii) उभौ + एव मित्रे आस्ताम्। (iii) जगत्+नाथः सर्वान् रक्षति। (iv) अयं शोकः	4
2	अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां समासं विग्रहं वा प्रदत्तविकल्पेभ्यः चित्वा लिखत। I प्रकृतिः सस्नेहं सर्वान् पालयति। (1) सखिभिः सह (2) स्नेहेन सहितम् (3) तैलेन सह (4) घृतेन सह II अये! कथं कथं श्रीकृष्णार्जुनौ युधिष्ठिरः च। (1) श्रीकृष्णः च अर्जुनः च (2) श्रीकृष्णौ अर्जुनौ च (3) श्रीकृष्णः अर्जुनौ च (4) श्रीकृष्णम् अर्जुनं च III प्रचण्डज्वालः अग्निः सर्वत्र प्रसरति। (1) प्रचण्डः ज्वालः च (2) प्रचण्डाः ज्वालाः यस्य सः (3) प्रचण्डं ज्वालां (4) प्रचण्डाः ज्वालाः IV बालः रथस्य पश्चात् धावति। (1) अनुरथस्य (2) अनुरथम् (3) अनुरथः (4) रथानु V कृतभोजनः बालः विद्यालयं गच्छति। (1) कृतम् भोजनम् (2) कृतं भोजनम् यन सः (3) कृतः भोजनः येन सः (4) कृतस्य भोजनस्य	5
3	**अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां प्रकृतिप्रत्ययौ संयोज्य विभज्य वा समुचितम् उत्तरं विकल्पेभ्यः चित्वा लिखत–** (i) निजगृहं भासमानं अवलोक्य तौ दम्पती आश्चर्येण परस्परम् अपश्यताम्। (1) भास्+शानच् (2) भा+शानच् (3) भास्+मानम् (4) भास्+मतुप्	5

	(ii) न जाने कथं माम् न <u>परिगणयन्तः</u> जनाः चित्रवर्णम् अहिभुजं 'राष्ट्रपक्षी' इति मन्यन्ते। (1) परिगणय + शतृ (2) परिगण्+शतृ (3) परिगणयत्+ क्त (4) परि+गण्+शतृ (iii) एषा मम <u>पुत्र+ङीप्</u> क्रीडति। (1) पुत्रा (2) पुत्रीम् (3) पुत्री (4) पुत्रीः (iv) प्रकृतेः <u>सुन्दरतायाः</u> वर्णनम् कठिनम्। (1) सुन्दर+तल् (2) सुन्दर+टाप् (3) सुन्दरत+तल् (4) सुन्दरी+तल् (v) <u>स्वच्छ + तल्</u> सर्वेभ्यः स्वास्थ्यदायिनी भवति। (1) स्वच्छतल् (2) स्वच्छन्दता (3) स्वच्छन्दताम् (4) स्वच्छता	
4	**अधोलिखितवाक्येषु मञ्जूषायां प्रदत्तैः उचितैः अव्ययपदैः रिक्तस्थानानि पूरयित्वा लिखत।** (क) अहम् .... दिल्लीनगरं गमिष्यामि। (ख) अस्य याच्आ वृथा .... अस्तु। (ग) नगरात् .... एकः आश्रमः अस्ति। (घ) बालाः ग्रामं .... अगच्छन्। (ङ) सःअत्र .... आगमिष्यति? **मञ्जूषा–** बहिः, ह्यः, मा, किमर्थम्, श्वः	5
5	**उचितसंख्यापदेन रिक्तस्थानानि पूरयत।** I क्रीडाक्षेत्रे ....(1) बालकः क्रीडति। II विद्यालये .... (2)बालौ पुरस्कारम् प्राप्तवन्तौ। III लतायाम् .... (3)पुष्पाणि विकसन्ति। IV कूपे .... (4)महिलाः तिष्ठन्ति। V विद्यालये ....(51) छात्राः संस्कृतं पठन्ति।	5

6	**अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदम् अशुद्धम् अस्ति। उचितम् उत्तरं प्रदत्तविकल्पेभ्यः चित्वा अशुद्धपदं संशोध्य लिखत -** I वयम् स्वकार्याणि ध्यानेन कुर्वः। (1) कुर्वन्ति (2) कुरुत (3) कुरुत (4) कुर्मः II ह्यः विद्यालये उत्सवः भविष्यति। (1) अभवः (2) अभवत् (3) भवेत् (4) भविष्यतः III सर्वे बालिकाः क्रीडन्ति। (1) सर्वाः (2) सर्वाणि (3) सर्वाम् (4) सर्वा IV कक्षायाम् सर्वे छात्रः पठन्ति। (1) छात्रा (2) छात्राः (3) छात्रे (4) छात्रैः V अस्मिन् प्रदेशे द्वौ नद्यौ वहतः। (1) द्वयोः (2) द्वाभ्याम् (3) द्वे (4) द्वयो VI सर्वाः बालिकाः अत्र पठतः। (1) पठन्ति (2) पठति (3) पठिष्यति (4) अपठत्	6
पाठयपुस्तक		
1	**अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नान् उत्तरत-** अथ पूर्वमित्रं दुष्ट्बुद्धिः प्रच्छन्नभाग्यस्य धनागमवृतान्तं श्रुत्वा कदाचित् मध्यरात्रे तस्य एव गृहे चौर्यार्थं सन्धि-खननसुयोगं विलोकयन् स्थितः। तस्मिन्नेव काले सुप्तोत्थितः प्रच्छन्नभाग्यः सम्भ्रान्तचित्तः स्वपत्नीं सम्बोध्य उवाच-अहो। विचित्रः स्वप्नो मया दृष्टः। अस्माकं क्षेत्रे अश्वत्थतरुमूले सुवर्णपूरितः कलशः विद्यते इति। तच्छुत्वा परद्रव्ये अनासक्ता सा न्यवेदयत्-नाथ! विरम अस्मात् लोभात्। दुष्टबुद्धिः तु तयोः वार्तां श्रुत्वा झटिति एव क्षेत्रं गतः। तत्र अश्वत्थतरुमूलं खनित्वा तं सुवर्णकलशं प्राप्तवान्।	4

	I एकपदेन उत्तरत (क) पूर्वमित्रं दुष्टबुद्धिः कस्य धनागमवृतान्तं श्रुतवान्? **II पूर्णवाक्येन उत्तरत** (i) परद्रव्ये अनासक्ता प्रच्छन्नभाग्यस्य पत्नी किम् न्यवेदयत् ? **III विकल्पेभ्यः उचितम् उत्तर चित्वा लिखत–** (क) 'स्वप्नः' इति पदस्य किम् क्रियापदम्? (1) मया (2) दृष्टः (3) विचित्रः (4) अहो (ख) परेषाम् धने इति अर्थे किं पदं गद्यांशे प्रयुक्तम्? (1) अश्वत्थतरुमूले (2) अस्मात् (3) परद्रव्ये (4) अनासक्ता	
2	**अधोलिखितं पद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नान् उत्तरत** आचारः प्रथमो धर्मः इत्येतद् विदुषां वचः। तस्माद् रक्षेत् सदाचारं प्राणेभ्योऽपि विशेषतः।। प्रश्ना :- **(I) एकपदेन उत्तरत** (1) कः प्रथमः धर्मः? **(II) पूर्णवाक्येन उत्तरत** (1) विदुषां वचः किम्? **(III) प्रदत्तविकल्पेभ्यः उचितम् उत्तरं लिखत।** (क) 'धर्मः' इत्यस्य विशेषणपदं किम्? (i) आचारः (ii) प्रथमः (iii) धर्मः (iv) इति (ख) 'मूर्खाणाम्' इत्यस्य विलोमपदं किम्? (i) तस्मात् (ii) प्राणेभ्यः (iii) वचः (iv) विदुषाम्	4
3	**अधोलिखितं नाट्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नान् उत्तरत** भीमः – (युधिष्ठिरं प्रति) भ्रातः। द्रौणिं अनुगन्तुं मह्यम् अनुमतिं ददातु भवान्। युधिष्ठिरः – गच्छ वत्स! विजयी भव! नकुलः तव सारथिः भवतु। (भीमसेनः निर्गच्छति, श्रीकृष्णः अर्जुनेन सह प्रविशति) श्रीकृष्णः – भो धर्मराज। समीचीनं न कृतं भवता। पुत्रशोकविह्वलः भीमसेनः एकाकी एव द्रौणिं हन्तुम् अभिधावति। युधिष्ठिरः – भगवन्! सः तु एकाकी एव द्रोणपुत्राय अलम्। श्रीकृष्णः – वत्स! न जानाति भवान् द्रौणेः चपलां प्रकृतिम्। पितुः द्रोणात् प्राप्तं	4

	ब्रह्मशिर: नाम अस्त्रं विद्यते तस्य पार्श्वे। यदि तत् प्रयुज्यते, सर्वा पृथ्वी दग्धा स्यात्। **I. एकपदेन उत्तरत** (1) कम् अनुगन्तुम् युधिष्ठिर: अनुमतिं यच्छेत्? **II पूर्णवाक्येन उत्तरत** (1) यदि ब्रह्मशिर: अस्त्रं प्रयुज्यते तर्हि किं स्यात्? **III. विकल्पेभ्य: उचितम् उत्तरं चित्वा लिखत-** (क) प्रकृतिम् इति पदस्य विशेषणपदं किम्? (i) भवान् (ii) द्रौणे: (iii) चपलाम् (iv) जानाति (ख) 'स:' इति पदं कस्मै प्रयुक्तम्? (1) श्रीकृष्णाय (2) द्रोणपुत्राय (3) युधिष्ठिराय (4) भीमसेनाय	
4	**अधोलिखितस्य कथनद्वयस्य समुचितं भावं प्रदत्त-विकल्पेभ्य:चित्वा उत्तरपुस्तिकायां लिखत।।** I. मिलित्वा एव मोदध्वं जीवनं च रसमयं कुरुध्वम्। (अ) सहभोजनेन जीवनं रसमयं भवति। (ब) परस्परम् एकत्वभावनया एव जीवने प्रसन्नता आनन्द: च भवति। (स) रसमयेन जीवनेन एव मनुष्य: मोदते। (द) मोदस्य रसस्य च मेलनम् आवश्यकम्। II. जलबिंदुनिपातेन क्रमश: पूर्यते घट:। (अ) जलबिन्दुभि: विशाल: अपि घट: पूरित: भवति। (ब) सततपरिश्रमेण एव मनुष्य: सफल: भवति। (स) घटस्य पूर्णता बिन्दौ एव निहिता। (द) बिन्दु: परमात्मन: स्वरूपं भवति।	2
5	**मञ्जूषात: समुचितं पदं चित्वा अधोलिखितश्लोकद्वयस्य अन्वयं पूरयत-** (क) विद्वांस एव लोकेऽस्मिन् चक्षुष्मन्त: प्रकीर्तिता:। अन्वय: - अस्मिन् ....[1] विद्वांस: एव ....[2] प्रकीर्तिता:। अन्येषां वदने ये (चक्षुषी) ....[3] तु चक्षुनामनी ....[4]। (ख) य इच्छत्यात्मन: श्रेय: प्रभूतानि सुखानि च। न कुर्यादहितं कर्म स परेभ्य: कदापि च।। अन्वय: - य: ....[5] श्रेय: प्रभूतानि ....[6] च इच्छति स: ....[7]	4

	परेभ्यः ....[8] कर्म न कुर्यात्। मञ्जूषा मते, कदापि, लोके, आत्मनः त, अहितम्, चक्षुष्मन्तः, सुखानि	
6	**रेखाङ्कितपदानि आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत** (क) राजहंसी काकं कथयति - त्वं तु कटु क्वणसि। (ख) साधूनाम् चित्ते वाचि च सरलता भवति। (ग) अरुणाचले अनेके उत्सवाः मान्यन्ते। (घ) प्रच्छन्नभाग्यस्य गृहम् मणीनाम् आभया भासमानम् अभवत्। (ङ) अहं पुस्तकं पठामि।	**5**
7	**अधोलिखितवाक्यानि घटनाक्रमानुसारं पुनः लिखत।** (क) छात्राणां स्वागताय प्रवेशद्वारम् उभयतः स्थितः बालसमूहः अभिनन्दनगीतं गायति। (ख) प्रक्षेपकयन्त्रेण केषाञ्चित् दर्शनीयस्थलानां परिचयः दीयते। (ग) छात्राः अरुणाचलप्रदेशस्य दर्शनीयस्थलानां विषये ज्ञानं प्राप्य स्थलानां दर्शनाय अतीव उत्सुकाः भवन्ति। (घ) सर्वे छात्राः जलपानाद् अनन्तरं भ्रमणाय गमिष्यन्ति। (ङ) अरुणाचलप्रदेशस्य एकस्मिन् विद्यालये छात्राणां एकः दलः आगच्छति। (च) पर्यटनाधिकारी प्रश्नोत्तरमाध्यमेन अरुणाचलप्रदेशस्य दर्शनीयस्थलानां विषय ज्ञानं यच्छति। (छ) छात्राः पर्यटनविभागेन प्रकाशितां प्रसिद्धस्थलानां सूचीं पठन्ति। (ज) सभागारे प्रदेशस्य पर्यटनाधिकारी छात्रान् प्रतीक्षते।	**4**
8	**रेखाङ्कितपदानां प्रसङ्गानुसारम् अर्थं चित्वा लिखत** – (क) परमहम् अखण्डः शाश्वतः विभुः च। (i) शशकवत् (ii) सरस्वत्याः (iii) शिशुवत् (iv) नित्यः (ख) मौनं धृत्वा वराकान् मीनान् छलेन अधिगृह्य भक्षयसि। (i) श्रेष्ठान् (ii) बलाकाम् (iii) दयनीयान् (iv) बालकान् (ग) गृहाण चक्रम् इति उक्तः सः सव्येन पाणिना चक्रम् गृहीतवान्। (i) सुंदरेण (ii) हस्तेन (iii) जलेन (iv) पाणिनिमुनिना	**3**